

Asia: VN/15767/2021

Ehdotus kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Teosto ry:n lausunto ehdotuksesta kansalliseksi aineettomien oikeuksien strategiaksi (IPR-strategia)
(VN/15767/2021)

IPR-strategian tavoitteet ja painopisteet

Toimiva ja tehokas IPR-järjestelmä on kotimaisten luovien alojen olennainen toimintaedellytys. Kuten ehdotuksessa todetaan, aineettomat oikeudet ovat luovien alojen toiminnan selkäranka ja vaikuttavat keskeisesti kulttuuri- ja taidepolitiikan tavoitteiden toteutumiseen, kuten tekijöiden toimeentulon ja luovien sisältöjen monipuolisen saatavuuden edistämiseen yhteiskunnassa. Koronapandemia on osoittanut yhtäältä luovien alojen taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen merkityksen koko yhteiskunnalle ja toisaalta näiden alojen ja niillä työskentelevien ihmisten ja yritysten suuren haavoittuvuuden pandemian seurauksena. IPR-strategian tulisi osaltaan vahvistaa luovien alojen kykyä selviytyä ja toipua myös pandemian kaltaisista poikkeustilanteista.

Yksi IPR-strategiassa tunnistetuista kehityssuunnista on digitalisaation eteneminen kiihtyvällä vauhdilla, keskiössään datatalous, alustatalous ja tekoäly. Ehdotuksessa arvioidaan, että datan merkitys tuotannontekijänä ja sen rooli liiketoiminnan arvonluonnissa tulee olemaan erittäin merkittävää. Teoston kokemukset tekijänoikeuksien yhteishallinnoinnin kiristyvistä eurooppalaisesta kilpailusta viittaavat samaan suuntaan. Digitalisaation todellisten hyötyjen (nopeus, monikäyttöisyys, asiakaslähtöisyys, skaalautuvuus, läpinäkyvyys, tarkkuus, kustannustehokkuus jne.) realisointi edellyttää innovatiivista ajattelua ja toimintatapojen uudistamista. Pelkästään analogisen maailman toimintamallien ja prosessien siirtäminen digitaalisille alustoille ei ole riittävää.

Ehdotuksessa myös muistutetaan, että IPR-järjestelmässä on varauduttava tekoälyn mukanaan tuomaan muutokseen. Näin tulee toimia, mutta toisaalta tekoälyn yleistyminen ei saa vaikuttaa IPR-järjestelmään, etenkin tekijänoikeuksiin, perinteistä luovien ilmaisujen ja niiden tekijöiden suojaa heikentävästi. Tekoäly on ihmisen luovan toiminnan uusi apuväline, ei oikeuksien subjekti.

EU-yhteistyön osalta IPR-strategiassa viitataan EU:n komission IP-toimintasuunnitelmaan, jossa haasteina nähdään mm. IPR-loukkausten määrä ja epäreilu peli globaalilla tasolla, kuten alustatalouden isojen toimijoiden toimintamallit. Suomen tulee EU-tasolla edistää aktiivisesti digipalvelusäädöksen (Digital Services Act) tehokasta ja monipuolista hyödyntämistä oikeudenloukkausten estämisessä ja niihin puuttumisessa mm. kehittämällä nykyisen EU-lainsäädännön mukaisia läpinäkyvyysvaatimuksia. Verkkosisällönjakopalveluiden toimintamallien ohjaaminen DSM-direktiivin edellyttämään suuntaan ja puutteellisesta lainsäädännöstä johtuvien katvealueiden välttäminen edellyttää direktiivin 17 artiklan voimaansaattamista myös Suomessa direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.

IPR-strategiassa huomioituihin muihin kansallisiin politiikkatoimiin lukeutuu tekijänoikeusjärjestelmän toimivuuden tutkiminen. Ehdotuksen mukaan Cuporen tuoreen tutkimuksen keskeinen havainto on, että kuluttajien tietoa tekijänoikeudesta ja käyttöehdoista olisi lisättävä, jotta kuluttajat tietäisivät, milloin sisällön jakaminen on sallittua. Tämä on erittäin tärkeä linjaus. Käytössä jo olevia tiedotuskanavia kuluttajien opastamiseen ja neuvontaan ovat mm. Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus sekä Tekijänoikeus.fi -sivusto. Tarve kuluttajien oikeuksien ja vastuiden selventämiseen korostuu jo lähitulevaisuudessa, kun DSM-direktiivin mukaiset säännöt verkkosisällönjakopalveluiden toiminnasta otetaan käyttöön kansallisen lain myötä.

IPR-strategian tavoitetilaa ”Suomessa on toimiva ja kilpailukykyinen IPR-järjestelmä” luonnehditaan seuraavasti: ”Suomessa toimivia innovaatioekosysteemejä tukee toimiva aineettomien oikeuksien järjestelmä (IPR-järjestelmä), joka huomioi yksityisen ja julkisen sektorin sekä datatalouden tarpeet. IPR-järjestelmä on käyttäjälähtöinen ja selkeä erityisesti kasvu- ja pk-yritysten näkökulmasta ja mahdollistaa oikeuksien voimaansaattamisen pienillekin yrityksille.” Näkemyksemme mukaan pieniin yrityksiin tulee rinnastaa luovien alojen tekijät ja taiteilijat ammatin- ja elinkeinonharjoittajina heidän valitsemastaan yritysmuodosta riippumatta. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että tekijänoikeudet, esittävän taiteilijan oikeudet, valokuvaajan oikeudet sekä myös esimerkiksi mahdolliset tuottajaoikeudet syntyvät lähtökohtaisesti näille alkuperäisille oikeudenhaltijoille.

Lisäksi huomautamme, että tekijänoikeudellisessa terminologiassa ”käyttäjä” merkitsee vakiintuneesti teosta tai muuta suojattua aineistoa hyödyntävää tahoa, joka tarvitsee käyttöluvan aineiston oikeudenhaltijalta. Väärinkäsitysten välttämiseksi on syytä selvittää, että ”käyttäjälähtöisyys” ei tässä yhteydessä tarkoita etusijan antamista teosten käyttäjätahojen intresseille vaan IPR-järjestelmän palvelumuotoilua niin, että eri osapuolilla on sopivat rajapinnat ja keinot järjestelmän hyödyntämiseen.

Strategian tavoitteita edistävät toimenpiteet

Arvioimme seuraavassa eräitä IPR-strategiaan sisältyviä toimenpide-ehdotuksia. Tätä ennen toteamme, että IP-oikeuksien suojaaminen ja oikeudenloukkauksiin liittyvien täytäntöönpanokeinojen merkitys jää ehdotuksessa varsin vähälle huomiolle.

Toimenpidesuunnitelmaan tulisi osaksi toimivan ja kilpailukykyisen IPR-järjestelmän tavoitetta kirjata kustannustehokkaat täytäntöönpanokeinot oikeudenloukkauksiin puuttumiseksi. Täytäntöönpanon tehostamiseksi IPR-rikosten rangaistusmaksimi tulisi Suomessakin nostaa pohjoismaiselle tasolle eli kuuteen vuoteen.

Toimenpide: Lisätään pk-yrityksille suunnattua IPR-neuvontaa ja tiedonsaantia

Kannatamme ehdotusta, mutta pk-yritysten ohella toimenpiteiden piiriin on sisällytettävä ammatin- ja elinkeinonharjoittajina toimivat luovien alojen tekijät ja taiteilijat. Tässä voidaan hyödyntää esimerkiksi heidän toimiala- ja ammattijärjestöjään.

Toimenpide: Vahvistetaan IPR University Centerin roolia IPR-koulutuksen tarjoajana

Kannatamme ehdotusta. Teosto on ollut IPR University Centerin ja sen kannatusyhdistyksen toiminnassa mukana pitkään ja nähnyt Centerin keskeisen koulutuksellisen roolin luovan toiminnan kentällä. Pidämme tärkeänä, että Center tarjoaa jatkossakin kohderyhmääntälöityä ja käytännöllistä IPR-koulutusta laajasti luovien alojen toimijoille, mukaan lukien viranomaiset.

Toimenpide: Koulutetaan yrityksiä ymmärtämään yrityksen tuottaman datan mahdollisuudet yrityksen aineettomana omaisuutena ml. IP-oikeuksia koskeva data

Kannatamme ehdotusta. Tietoisuutta datan arvosta pientenkin yritysten ja ammatinharjoittajien aineettomana omaisuutena ja sen suojaamisesta IPR-järjestelmän keinoin on lisättävä.

Toimenpide: Kehitetään aineettomien oikeuksien arvon määrittelyyn liittyvän tiedon tilastointia ja parannetaan olemassa olevien aineistojen saatavuutta ja käytettävyyttä

Kannatamme ehdotusta. Suomen tekijänoikeudellinen yhdistys ry on jo pitkään tehnyt tekijänoikeudellisten toimialojen tuottovirtoja koskevia selvityksiä, joita voidaan hyödyntää IP-alan tilastointia kehitettäessä (viimeisin julkaisu: Direct copyright revenue streams in creative industries in Finland, 2018)

Toimenpide: Varmistetaan ministeriöiden henkilöresurssien riittävyys

Kannatamme ehdotusta. DSM-direktiivin kansallisen voimaansaattamisen aikataulu on pahasti myöhässä, mihin keskeinen syy on OKM:n valmisteluresurssien niukkuus. Tilanne on korjattava nopeasti.

Säveltäjän Tekijänoikeustoimisto Teosto ry

Risto Salminen

toimitusjohtaja

Martti Kivistö

johtaja, strategia ja toimintaympäristö

Kivistö Martti

Säveltäjän Tekijänoikeustoimisto Teosto ry